

การจัดการทุนทางสังคมและการมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลป่าตันนาครี

อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

Social Capital Management and Community Participation in PatanNakuo Municipal Sub-district,

Mac Tha District, Lampang Province

พญัฐกร ปิงขุนธิ ขงยุทธ แก้วเต็ม และวิวัฒน์ ไกรวุฒินันท์

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน ทุนทางสังคมและการมีส่วนร่วมของผู้นับถือศาสนาในชุมชนและหาแนวทางการจัดการทุนทางสังคมเพื่อสนับสนุนชุมชนเขตเทศบาลตำบลป่าตันนาครี อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปางประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ กลุ่มผู้นำชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน 50 คน (12 หมู่บ้าน) วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การสัมภาษณ์ การจัดเวทีเสวนา และการประชุมแบบมีส่วนร่วม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ร้อยละค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยพบว่าศักยภาพของชุมชน คือ การมีส่วนร่วมของผู้นำและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการสนับสนุนการดำเนินงาน ทุนทางสังคมจำแนกได้ 4 แหล่ง คือ (1) ทุนที่เป็นบุคคล (2) ทุนที่เป็นหน่วยงานของภาครัฐที่จัดสวัสดิการให้กับชุมชนด้านงบประมาณ (3) ทุนที่เป็นแหล่งพื้นที่เรียนรู้ต่างๆของชุมชน ได้แก่ ศูนย์เรียนรู้ด้านต่างๆ ที่พัฒนาขึ้น (สิ่งแวดล้อมภายในชุมชน) และ (4) ทุนที่เป็นแหล่งทรัพยากรภูมิปัญญาภายในชุมชน แนวทางการจัดการทุนทางสังคมในการขับเคลื่อนชุมชน คือ การใช้กระบวนการจัดการ โครงการ การจัดการ โรคเรื้อรัง และการสืบสานประเพณีและวัฒนธรรม

คำสำคัญ : การจัดการทุนทางสังคม การมีส่วนร่วมของชุมชน, ฐานทรัพยากรชุมชน, แผนพัฒนาชุมชน

Abstract

The purposes of this research were to analyze community capabilities, social capitals, and the participation of community members, and to identify a process of a social capitals management in supporting municipal community of PatanNakuo sub-district, Maetha district, Lampang province. The participants were 50 community leaders and keypersons of 12 villages. The research data were recruited from interviewing, group seminars, and participatory meetings. Descriptive statistics including percentage, mean, and standard deviation were utilized to analyze data.

The results of this research revealed that the community capability comprised the participation of community leaders and community members in supporting activities. Social capitals included: (1) individual capitals, (2) welfare budget from the government, (3) learning resources in the community such as the community environment group, and (4) local wisdom. The process of a social capital management to drive a

¹พยาบาลวิชาชีพชำนาญการพิเศษวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครลำปาง จังหวัดลำปาง, E-mail: muikanok@gmail.com

²พยาบาลวิชาชีพชำนาญการพิเศษวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครลำปาง จังหวัดลำปาง, E-mail: thun716@hotmail.com

³ผู้ช่วยนักพัฒนาการท่องเที่ยว เทศบาลตำบลแม่ทะ อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง, E-mail: som608@hotmail.com

community movement included a project management, a chronic disease management and a tradition and culture inheritance.

Key words: Social Capital Management, Community Participation, Community Resources, Community Development Plan.

บทนำ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดได้ให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชน ในหลายๆ มาตรา ซึ่งได้กล่าวถึง การกระจายอำนาจและการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนท้องถิ่น แนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ในมาตรา 87 นั้น รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นแนวนโยบายที่ได้เน้นด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นหลักทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นด้านต่างๆ เช่น เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับได้บัญญัติไว้ ดังนี้ คือ (1) ส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น (2) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจ และสังคม รวมทั้งการจัดทำบริการสาธารณะ (3) ส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ ในรูปแบบองค์กรทางวิชาชีพหรือตามสาขาอาชีพที่หลากหลายหรือรูปแบบอื่น (4) ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้มแข็งในทางการเมือง และจัดให้มีกฎหมายจัดตั้งกองทุนพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองเพื่อช่วยเหลือการดำเนินกิจกรรมสาธารณะของชุมชน รวมทั้งสนับสนุนการดำเนินการของกลุ่มประชาชนที่รวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายทุกรูปแบบให้สามารถแสดงความคิดเห็นและเสนอความต้องการของชุมชนในพื้นที่ (5) ส่งเสริมและให้การศึกษากับประชาชนเกี่ยวกับการพัฒนาการเมืองและการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รวมทั้งส่งเสริมให้ประชาชนได้ใช้สิทธิเลือกตั้งโดยสุจริตและเที่ยงธรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนตามมาตรานี้ต้องคำนึงถึงสัดส่วนของหญิงและชายที่ใกล้เคียงกันการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนจำเป็นต้องอาศัยทฤษฎีการจัดการทุนทางสังคมและการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นกรอบในการดำเนินการ

ชุมชนเขตพื้นที่ตำบลปาดัน นาครว อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง เป็นท้องถิ่นที่อยู่ในการดูแลของเทศบาลตำบล ซึ่งมีบริบทด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ตลอดจนทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนา ผู้นำท้องถิ่นมีการสนับสนุนและผลักดันให้มีการสร้างกลไก และระบบสนับสนุนการทำงานแบบมีส่วนร่วมของประชาชนตามบริบทของปัญหาและความต้องการที่แตกต่างกันในแต่ละหมู่บ้านให้มากพอต่อการปรับเปลี่ยนวิถีคิด วิถีทำงาน ของผู้ที่เกี่ยวข้องและองค์กรหลักในชุมชน เป็นสิ่งสำคัญที่จะพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งในการที่จะก้าวไปข้างหน้า โดยเน้นการจัดการทุนทางสังคมที่มีอยู่และการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการพัฒนาชุมชนของตนเอง

นอกจากนี้เทศบาลตำบลปาดันนาครวยังมีการลงนามบันทึกข้อตกลงความร่วมมือร่วมกันกับวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครลำปางในการพัฒนาท้องถิ่นสู่ตำบลสุขภาวะ โดยมีการนำแนวคิดการประเมินชุมชนโดยใช้แบบสัมภาษณ์ข้อมูลระดับบุคคลและครอบครัว ของขนิษฐา นันทบุตร (2553) มาประยุกต์ใช้ในการ

ประเมินและศึกษาชุมชนด้วยซึ่งการทำงานครั้งนี้ต้องทำงานร่วมกับหน่วยงานหลายฝ่ายทั้งภายใน และภายนอกองค์กรจนผลงานแล้วเสร็จ หากมองย้อนกลับและได้วิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนสิ่งที่เกิดการเรียนรู้สามารถถอดประเด็นการจัดการการทำงานในแง่ของการมองตนเอง มองชุมชน มองบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และมองผลสำเร็จของงานที่เกิดขึ้น

อดีตที่ผ่านมาแผนพัฒนาสามปีของเทศบาลตำบลปาดันนาครีว อำเภอมะเข จังหวัดลำปางในการดูแลของเทศบาลตำบล มีบริบทที่ผ่านมานในอดีตเกิดจากการทำงานเพื่อสนองนโยบายของรัฐบาลลักษณะสั่งการจากระดับบนสู่ระดับล่าง การจัดโครงการต่างๆในชุมชนส่วนใหญ่ไม่ได้เกิดมาจากความต้องการของคนในชุมชนเอง การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนมีน้อย ดังนั้นจึงส่งผลให้เมื่อจบประมาณหมด งานจึงหยุดชะงักลงไม่มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าจะเป็นโครงการ หรือกิจกรรมต่างๆทั้งภาครัฐและเอกชนที่ได้รับการสนับสนุนและถึงแม้ว่าชุมชนมีทุนทางสังคมอย่างมาก แต่ไม่สามารถบริหารจัดการทุนที่มีอยู่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล จากปัญหาดังกล่าวชุมชนจึงมีความต้องการพัฒนาศักยภาพของตนเองในเรื่องการจัดการทุนทางสังคมและการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการจัดทำแผนพัฒนาสามปีของชุมชน โดยผู้วิจัยใช้ทฤษฎีฐานทรัพยากร และทฤษฎีการมีส่วนร่วมในการนำเสนอผลการวิจัยฉบับนี้

คำถามวิจัย

1. สถานการณ์ทุนทางสังคมและการมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลปาดันนาครีวอำเภอมะเข จังหวัดลำปางที่ผ่านมาเป็นอย่างไร
2. แผนพัฒนาสามปี สามารถสนับสนุนให้เทศบาลตำบลปาดันนาครีวอำเภอมะเข จังหวัดลำปางดำเนินงานได้ด้วยเงื่อนไขอะไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

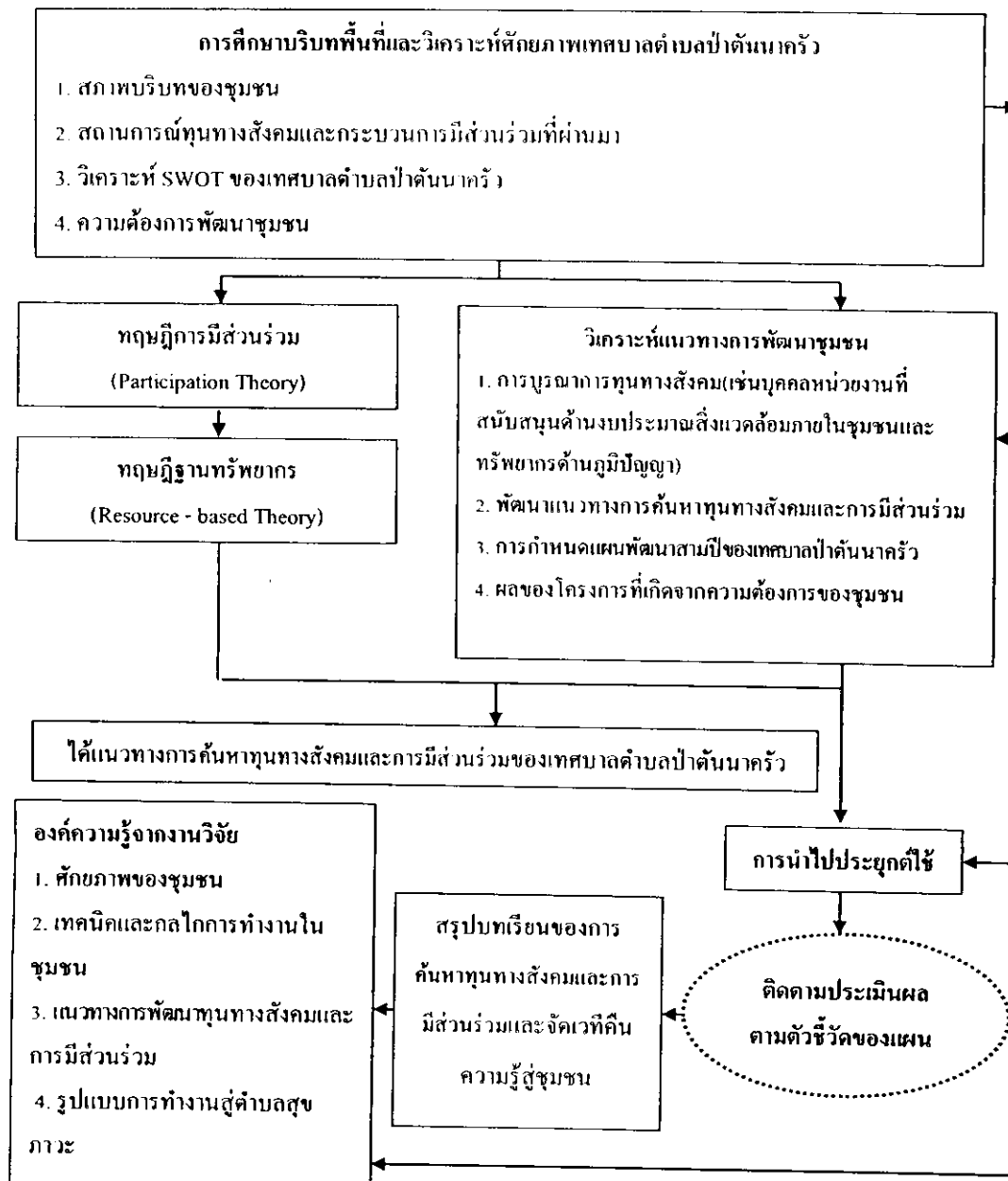
1. เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพชุมชน โดยเน้นการหาทุนทางสังคม และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องภายในชุมชนเขตเทศบาลตำบลปาดันนาครีวอำเภอมะเข จังหวัดลำปาง
2. เพื่อหาแนวทางการพัฒนาทุนทางสังคมด้วยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องภายในชุมชนเขตเทศบาลตำบลปาดันนาครีวอำเภอมะเข จังหวัดลำปาง

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้จัดแบ่งขอบเขตการศึกษาไว้ 4 ด้าน คือ (1) เนื้อหา คือ การวิเคราะห์ทุนทางสังคม การมีส่วนร่วม โดยประยุกต์ใช้ทฤษฎีฐานทรัพยากร และทฤษฎีการมีส่วนร่วมของชุมชนมาพัฒนา ตลอดจนหาแนวทางในการพัฒนาทุนทางสังคม และการมีส่วนร่วมของชุมชน (2) พื้นที่ชุมชนในเขตเทศบาลตำบลปาดันนาครีวอำเภอมะเข จังหวัดลำปาง ทั้งหมด จำนวน 12 หมู่บ้าน (3) ประชากร คือ กลุ่มผู้นำชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในอำเภอมะเข จังหวัดลำปางจำนวน 50 คน (12หมู่บ้าน) และ (4) ระยะเวลา จำนวน 1 ปี

กรอบกระบวนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการปฏิบัติการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภายนอกและภายในชุมชนด้วยการลงพื้นที่สำรวจ ประชุมและร่วมเสวนากับผู้นำชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อค้นหาบริบทและวิเคราะห์ทุนทางสังคมและกระบวนการมีส่วนร่วม คณะผู้วิจัยสรุปกระบวนการการวิจัยดังนี้

ภาพที่ 1 กระบวนการวิจัย

ประโยชน์ของงานวิจัย

1. ผลลัพธ์จากงานวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการแก้ปัญหาคำแนะนำของผู้นำชุมชนให้มีความสามารถในการจัดทำแผนชุมชนทั้งระยะสั้นและระยะยาว
2. ผลการวิจัยครั้งนี้มีผลกระทบเชิงบวกต่อระบบเศรษฐกิจในระดับ ครอบครัว ชุมชน และท้องถิ่นในระยะยาว
3. ชาวบ้านเกิดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมในการทำงานกับภาคีที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกชุมชน

การทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง สรุปพบทฤษฎีได้ 2 ทฤษฎี คือ (1) ทฤษฎีฐานทรัพยากรขององค์กร และ (2) ทฤษฎีการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. ทฤษฎีฐานทรัพยากรขององค์กร (Resource Base View of the Firm) องค์การที่มีทรัพยากรที่มีคุณค่า คือ การทำให้เพิ่มมูลค่าที่เป็นเงินได้นั้นเป็นสิ่งที่หาได้ยาก เลียนแบบให้เหมือนไม่ได้ และไม่อาจใช้สิ่งใดมาทดแทนกันได้ (Barney, 2002) เพราะความพร้อมของทรัพยากรเป็นปัจจัยสำคัญและเป็นปัจจัยที่มีอยู่ในองค์กร ดังนั้น การที่องค์กรจะได้เปรียบเชิงการแข่งขันนั้น ผู้บริหารควรพิจารณาถึงทรัพยากรและความสามารถที่มีอยู่ โดยพัฒนาและทำการวางแผนเกี่ยวกับทรัพยากรที่มีอยู่ เพื่อตอบสนองการเปลี่ยนแปลงทางสภาพแวดล้อมภายนอก (Wemerfeld, 1984) ในขณะที่บาร์เนย์ (Barney, 2002) ได้มีแนวคิดถึงทรัพยากรว่าหมายถึงสินทรัพย์ ความสามารถ กระบวนการ ในการทำงานองค์กร เอกสิทธิ์หรือคุณสมบัติของธุรกิจ ข้อมูลสารสนเทศและความรู้ ซึ่งทรัพยากรเหล่านี้้องค์การสามารถใช้ประโยชน์และสามารถควบคุมได้

2. ทฤษฎีการมีส่วนร่วม (Participation Theory) แนวคิดของโคเฮนและอัฟฮอฟฟ์ (Cohen and Uphoff, 1981, p. 6) ได้สรุปว่าการมีส่วนร่วมมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชนบทที่มุ่งเน้นคนเป็นกลไกในการขับเคลื่อนองค์กร ชุมชนและสังคมและได้ปรับเปลี่ยนแปลงการพัฒนาจากระดับบนลงสู่ระดับล่าง (Top-down) มาเป็นระดับล่างขึ้นสู่ระดับบน (Bottom-up) แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของโอคเลย์ (Oakley, 1984, p. 17) ที่สรุปว่าการจัดการหรือการดำเนินงานระดับล่างขึ้นสู่ระดับบนนี้เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยมีสมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่ (1) การร่วมคิดและตัดสินใจ (2) การร่วมเสาะแสวงหาในการพัฒนาและลงมือปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม (3) ร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน และ (4) ร่วมในการประเมินผลโครงการ ซึ่งแนวทางนี้เป็นการสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนของชุมชน

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาศักยภาพชุมชนเป็นการเสริมสร้างชุมชนให้มีพลังความสามารถที่จะดำเนินการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ได้ด้วยการตัดสินใจของตนเอง การมีส่วนร่วมและการเรียนรู้เป็นทั้งกระบวนการและเป้าหมายในการทำงานที่ต้องมีอยู่อย่างต่อเนื่องและถือว่าเป็นหัวใจในการทำงานกับชุมชนในทุกขั้นตอน (ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2543) และพัฒนา นาคทอง (2553) ได้กล่าวว่าแนวทางพัฒนาศักยภาพตำบล โดยชุมชน เพื่อชุมชน จำเป็นต้องมีการกระตุ้นกลไกในการดำเนินงานภายในพื้นที่อย่างต่อเนื่องโดยทีมงานในพื้นที่เป็นส่วนใหญ่ รวมถึงการวิเคราะห์ตนเองนำไปสู่การหาทางเลือกในการพัฒนา โดยกระบวนการจัดการ ตั้งแต่การวางแผนงาน โครงการ การลงมือปฏิบัติและการติดตามผลงาน และการประเมินผลการทำงาน อีกทั้งการมีส่วนร่วมการทำงานในชุมชน ตลอดจนแนวคิดของ สมยศ นาวิกกุล (2545) ที่ได้กล่าวว่าการบริหารแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่ให้ผู้ได้บังคับบัญชามีส่วนร่วมเกี่ยวข้องในการตัดสินใจ โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์และความเชี่ยวชาญของแต่ละคนในการแก้ไขปัญหา บนพื้นฐานแนวคิดของการแบ่งอำนาจ หน้าที่การบริหารให้ผู้ได้บังคับบัญชา ด้วยเหตุที่ว่าการพัฒนา เป็นกิจกรรมที่ภาครัฐมีบทบาทหลักมาอย่างยาวนานและภาครัฐเป็นฝ่ายศึกษาและวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหา กำหนดเป้าหมายและยุทธศาสตร์ของการพัฒนา ตลอดจนเป็นฝ่ายจัดสรรและควบคุมการใช้ทรัพยากร ซึ่งเป็นการพัฒนาที่มาจากเบื้องบน โดยประชาชนไม่มีโอกาสเรียนรู้ และจัดการกับการเปลี่ยนแปลงที่ตนเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียด้วยการมีส่วนร่วมจึงเป็นทางเลือกในการพัฒนาที่มีได้มีความหมายเพียงการให้โอกาสแก่

ประชาชนที่จะเข้าร่วม แต่เป็นการ คืบคลานและอำนาจให้ประชาชนในการกำหนดอนาคตของตนเอง โดยพัฒนา
ขีดความสามารถในการจัดการและควบคุมการใช้ทรัพยากรของชุมชน คืบคลานและอำนาจให้ประชาชนกำหนด
อนาคตของตนเอง โดยพัฒนาความสามารถในการจัดการและควบคุมการใช้ทรัพยากรของชุมชน โดยมีการนำ
ทฤษฎีฐานทรัพยากรขององค์กรของบาร์เนย์ (Barney, 2002) และทฤษฎีการมีส่วนร่วมของโคเฮนและอัฟฮอฟ
(Cohen and Uphoff, 1981)

กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ของพนัส พฤษสุภนนท์ รัชชานนท์ สุภพงค์ พิเชฐ และมันทนา
บัววัฒนา (2547) ได้กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้ที่ออกแบบไว้ ทำให้ผู้เข้าประชุมสามารถร่วมคิด แลกเปลี่ยน
ประสบการณ์ และสังเคราะห์เป็นแผนแม่บทในการพัฒนาเมืองน่าอยู่ทุก ในแต่ละโครงการตามกลุ่มสนใจ
แสดงออกซึ่งความสามารถของทีมงาน และการพึ่งตนเอง รวมทั้งมีการเรียนรู้ประสบการณ์ของแต่ละทีม จาก
การติดตามผลและสรุปบทเรียนเป็นระยะ ๆ จนทำให้สามารถดำเนินโครงการต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ
ดังนั้น กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมจึงเป็นกุญแจสำคัญที่จะนำไปสู่การสร้างพลังชุมชน เพื่อพัฒนาเมือง
น่าอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ

ส่วนทุนทางสังคม (สินาค ตีรวรรณไชย, 2546) ได้ให้ความหมายว่าหมายถึง ความสัมพันธ์ทางสังคม
หรือโครงสร้างทางสังคมที่ให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้ตัวอย่างของทุนทางสังคม ได้แก่ ความเชื่อถือ
ไว้วางใจกันเครือข่ายและสถาบัน โดยความสัมพันธ์ทางสังคมหรือโครงสร้างทางสังคมรูปแบบใดๆที่เป็นทุน
ทางสังคมนั้น สามารถให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ อีกทั้งแนวคิดของ รัดณพงษ์ จันทะวงษ์ (2546) ได้พบว่าทุน
ทางสังคมสัมพันธ์ต่อคุณภาพชีวิตของประชาชนและ ฌรัชชอรศรีทอง (2555) ศึกษาพบว่า ประชาชนใน
หมู่บ้านมีความผูกพันกันระบบเครือญาติจึงมีความช่วยเหลือกันในทุก ๆ เรื่อง ทุนทางสังคมจึงเป็นเรื่องของ
วัฒนธรรม องค์ความรู้ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ความเข้มแข็งขององค์ความรู้ โดยมีข้อเสนอแนะเชิง
ปฏิบัติว่า ควรจัดให้มีเวทีแลกเปลี่ยนความคิด และการปฏิบัติเพื่อพัฒนาทุนทางสังคม เพื่อก่อให้เกิดการ
ผสมผสานทั้งในด้านความคิด และการกระทำเพื่อเป็นพลังในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคม
ยิ่งขึ้นลำดับต่อมาการศึกษาของอุดม บัวเกษ (2548) พบว่า (1) ทุนทางสังคมในภาพรวมของอำเภอวังหิน อยู่ใน
ระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาโดยจำแนกเป็นรายด้านคือ ด้านปทัสถาน ด้านความไว้วางใจ และด้านเครือข่าย
ก็อยู่ในระดับปานกลางเช่นเดียวกัน (2) ระดับอายุการศึกษา และประสบการณ์ทางสังคม ไม่มีผลให้ระดับทุน
ทางสังคมโดยภาพรวมแตกต่างกัน ในขณะที่การได้รับข่าวสารมีผลให้ระดับทุนทางสังคมต่างกัน และพระมหา
อภิเดช เนตรวิลา (2549) ได้สรุปว่าทุนทางสังคมในกลุ่มทอผ้าไหมมีลักษณะความเป็นทุนทางสังคมสูง คือมี
ความไว้วางใจในตัวเองและสมาชิกกลุ่มสูงกว่าทุนทางสังคมแบบบรรทัดฐานและเครือข่ายมีลักษณะความเป็น
ทุนทางสังคมแบบแนบแน่น ในขณะที่ความสัมพันธ์กับเครือข่ายภายนอกมีความสัมพันธ์แบบหละหลวม

นอกจากนี้ Tsai and Ghoshal (1998) ศึกษาทุนทางสังคมและการสร้างคุณค่าที่มีต่อบทบาทเครือข่าย
ระหว่างบริษัททำการสำรวจบริษัทอิเล็กทรอนิกส์ในหลาย ๆ ประเทศ เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างมิติทุน
ทางสังคม ซึ่งได้แก่การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (มิติโครงสร้าง) ความไว้วางใจ (มิติความสัมพันธ์) และการมี
วิสัยทัศน์ร่วมกัน (มิติการรับรู้) รวมทั้งความสัมพันธ์ที่มีต่อการแลกเปลี่ยนทรัพยากรและนวัตกรรมการผลิต จาก
การศึกษาพบว่ามิติของทุนทางสังคมแต่ละมิติมีความสัมพันธ์กัน แต่ความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงไปสู่การ
แลกเปลี่ยนทรัพยากรและทำให้เกิดนวัตกรรม คือ มิติโครงสร้างและมิติความสัมพันธ์ ส่วนมิติการรับรู้ไม่มี

ความสัมพันธ์ เนื่องจากการมีวิถีชีวิตร่วมกันไม่จำเป็นต้องอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การศึกษาภายใน
บริษัทเดียวแต่หลายหน่วยงาน ทำให้มีเป้าหมายและทิศทางเดียวกันอยู่แล้ว จากการศึกษาจึงชี้ให้เห็นว่ามีทิศทาง
ทางสังคมแต่ละมิติมีความสัมพันธ์ต่อกันและมีทิศทางสังคมในบางมิติเอื้อประโยชน์ต่อการแลกเปลี่ยน
ทรัพยากรและนวัตกรรม อีกทั้งเพ็ญพักตร์ ทองแท้, กนกรัตน์ ชูศรี. (2549) พบว่าลักษณะการมีส่วนร่วมทั้ง 4
ลักษณะ สมาชิกได้มีส่วนร่วมทุกกระบวนการ นำไปสู่การเรียนรู้ “ผล” ที่ตนเองมีส่วนร่วม และลักษณะดังกล่าว
ส่งเสริมให้สมาชิกเกิดศักยภาพในการพัฒนาตนเองที่นำไปใช้ในด้านต่าง ๆ

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลป่าตัน
นาครี อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง จำนวน 12 หมู่บ้าน คือตำบลนาครี 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 3 บ้านอวนหมู่ที่ 4
บ้านหัวฝายหมู่ที่ 8 บ้านนาหมื่นป่าตัน 9 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านนาแก้ว หมู่ที่ 2 บ้านปางหมู่ที่ 3
บ้านนาครี หมู่ที่ 4 บ้านนาครี หมู่ที่ 5 บ้านป่าตันเหนือ หมู่ที่ 6 บ้านป่าตันใต้ หมู่ที่ 7 บ้านสบทะหมู่ที่ 8 บ้าน
ดอกสะบันงา หมู่ที่ 9 บ้านนาครีพัฒนา เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้การสัมภาษณ์ การจัดเวทีเสวนา และการ
ประชุมแบบมีส่วนร่วม

ประชากร คือ กลุ่มผู้นำชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยใช้ระยะเวลา 1 ปีภายใต้การมีส่วนร่วมของทุก
ฝ่าย ด้วยการสำรวจบริบทของชุมชน ค้นหาทุนทางสังคม (คน งบประมาณ สิ่งแวดล้อมภายใน และทรัพยากร
ด้านภูมิปัญญา) และการมีส่วนร่วมโดยใช้เทคนิค SWOT การวิเคราะห์หาแนวทางการค้นหาทุนทางสังคม และ
การมีส่วนร่วม ด้วยกลไกของการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จนเกิด ผลสำเร็จของโครงการที่มาจาก
ความต้องการของชุมชนสรุปบทเรียนร่วมกันและคืนความรู้สู่ชุมชน

สรุปผลงานวิจัย

การดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมครั้งนี้สรุปข้อมูลตามวัตถุประสงค์ดังนี้ผลวิเคราะห์
ศักยภาพชุมชนโดยเน้นการหาทุนทางสังคมและการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดทำแผนชุมชนของ
ชุมชนในเขตเทศบาลตำบลป่าตันนาครีอำเภอมะนัง จังหวัดลำปางโดยบริบทของเทศบาลตำบลป่าตันนาครี
ตั้งอยู่เลขที่ 111 บ้านหัวฝาย หมู่ที่ 4 ตำบลนาครี อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอมะนัง
ประมาณ 1 กิโลเมตร อยู่ห่างจากจังหวัดลำปางประมาณ 21 กิโลเมตร สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นพื้นที่ราบ
มีพื้นที่รับผิดชอบ 22.05 ตารางกิโลเมตร โดยมีลักษณะการใช้พื้นที่เป็นดังนี้ พื้นที่ป่าอาศัย 2,500 ไร่ พื้นที่
พาณิชยกรรม 10 ไร่พื้นที่ตั้งหน่วยงานของรัฐ 30 ไร่ สวนสาธารณะ / นันทนาการ 10 ไร่พื้นที่ตั้งสถานศึกษา
27 ไร่พื้นที่ว่าง / พื้นที่สาธารณะ 15,000 ไร่พื้นที่เกษตรกรรม 30,000 ไร่ชุมชนมีลักษณะถนนเป็นถนนลูกรัง
จำนวน 15 สายถนนลาดยาง 52 สาย ถนนคอนกรีต 117 สาย และสะพานคอนกรีต 34 แห่ง (ณัฐธรรณ์
ปัญญาจันทร์ และคณะ, 2553)

จากการจัดเวทีเสวนาเพื่อวิเคราะห์ สังเคราะห์ศักยภาพของชุมชน ถึงสถานการณ์ทุนทางสังคมและ
กระบวนการมีส่วนร่วมที่ผ่านมา พบข้อมูลดังนี้

1. เทศบาลตำบลป่าตันนาครีมีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ประชาชนมีความรู้และมีส่วนร่วมใน
การอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในส่วนของปัญหาขยะมูลฝอยและมลพิษมีการบำบัดและแก้ไข

อย่างเป็นทางการในบางพื้นที่และพื้นที่สาธารณะได้รับการปรับปรุงจากองค์กรและประชาชนในท้องถิ่น สามารถใช้ประโยชน์ได้อย่างคุ้มค่า

2. ด้านพื้นที่ที่มีเส้นทางคมนาคมติดต่อกันได้หลายเส้นทางมีการคมนาคมขนส่งสะดวกรวดเร็วเนื่องจากมีถนนสายหลักตัดผ่านได้แก่สายลำปาง-แม่ทะ และมีถนนเชื่อมระหว่างหมู่บ้านในเขตเทศบาลตำบลป่าตันนาครีวได้หลายหลาย

3. ที่ดินเป็นพื้นที่เหมาะแก่การทำเกษตรกรรม เป็นแหล่งอุตสาหกรรมและการพาณิชย์กรรม เช่น มีโรงงานอุตสาหกรรมขนาดเล็กอุตสาหกรรมในครัวเรือนและกิจการพาณิชย์ต่าง ๆ มีการคมนาคมสะดวกเชื่อมโยงไปยังตำบลอื่นๆ ได้อย่างทั่วถึง รถยนต์เข้าถึงที่ดินได้

4. ชุมชนมีความสงบและน่าอยู่อาศัยไม่แออัด มีความมั่นคงทางสังคม วัฒนธรรมและเศรษฐกิจ รวมทั้งมีระบบการบริหารจัดการของชุมชนที่ดี พร้อมกับชาวบ้านได้มีการพัฒนาชุมชนให้น่าอยู่ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

5. มีวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นที่ควรอนุรักษ์โดยส่งเสริมให้ทุกคนเห็นคุณค่า ร่วมกันรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น มีโบราณสถานทางวัฒนธรรมที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์และมีประเพณีที่สำคัญของท้องถิ่นที่มีชื่อเสียง ได้แก่ ประเพณีแห่ไม้ก้ำศรี ประเพณีदानก้วยสลากภัตและประเพณีสงกรานต์บูชาคุณพระนาง โดยชุมชนได้มีการกำหนดกิจกรรมประเพณีเพื่อสะดวกต่อผู้ที่เข้าร่วม

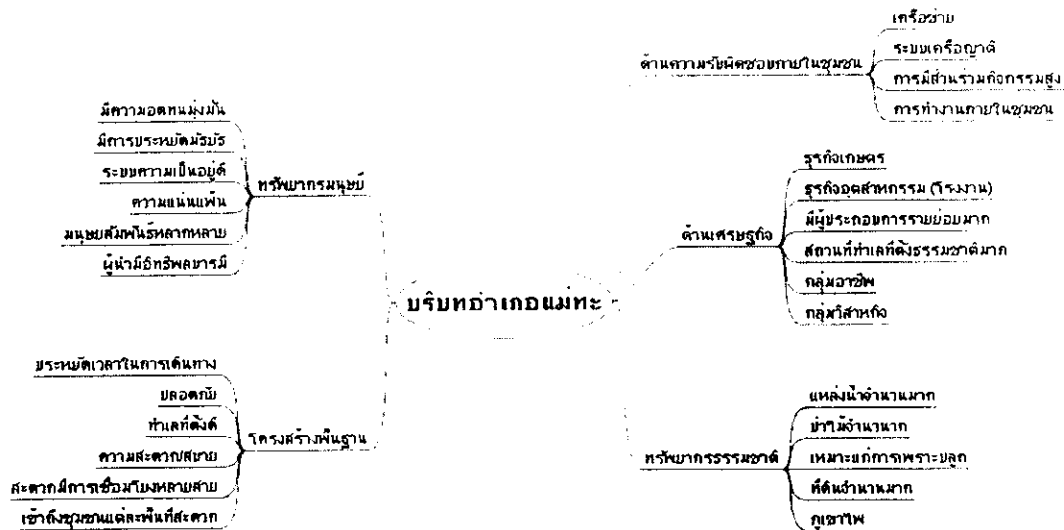
6. ประชาชนส่วนใหญ่มีความรู้หรือได้รับการศึกษาอันเป็นเป็นผลเนื่องมาจากนโยบายของท้องถิ่นที่ได้ส่งเสริมให้ประชาชนมีโอกาสด้วยการพัฒนาตนเองด้วยการสนับสนุนทุนการศึกษา

7. ด้านการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ตัวแทนภาครัฐ และเอกชน ตลอดจนแกนนำมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ดำเนินการในพื้นที่เป็นอย่างดีไม่ว่าจะเป็นโครงการหรือพิธีการทางศาสนาหรือพิธีการทางสังคม

8. ผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็งและเป็นที่เคารพนับถือ และเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนทำให้มีความสามัคคีกัน ในชุมชนมีความรับผิดชอบในการปฏิบัติงานทั้งในครอบครัว องค์กรและสังคม

9. มีสายสัมพันธ์ระบบเครือญาติเชื่อมโยงคนในชุมชนให้เป็นหนึ่งเดียวและเป็นหน่วยสังคมที่สืบสานมาช้านาน ยิ่งไปกว่านั้นชุมชนยังยึดหลักการอยู่ร่วมกันอย่างสันติแบบเครือญาติ

10. มีการสืบทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน การปลูกฝังและถ่ายทอดวัฒนธรรมไทยอย่างเป็นระบบ โดยเฉพาะเด็กและเยาวชนเพื่อให้ตระหนักในคุณค่าของภูมิปัญญาไทยและสนับสนุนและส่งเสริมงานระดับท้องถิ่นเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมท้องถิ่น (ดังภาพที่ 2 บริบทชุมชนของเทศบาลตำบลป่าตันนาครีว)

ภาพที่ 2 สภาพบริบทเทศบาลตำบลปาดันนาครี

ผลจากการศึกษาบริบททางสังคมด้วยการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนและผู้เกี่ยวข้องซึ่งจากการลงพื้นที่เพื่อเข้าถึงและสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนในเขตเทศบาลปาดันนาครีพบว่า มีทุนทางสังคมและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ข้อมูลประเภททุนทางสังคมและบุคคลหรือศูนย์การเรียนรู้ที่เกิดจากการมีส่วนร่วม

ประเภททุนทางสังคม	บุคคลหรือศูนย์การเรียนรู้ที่เกิดจากการมีส่วนร่วม
ทุนที่เป็นบุคคล	ผู้นำชุมชน/สท./ผู้นำคาบธรรมชาติ/ผู้นำกลุ่มเยาวชน /ตำรวจ/ครู/คณะกรรมการหมู่บ้าน/ พัฒนาชุมชน/ เกษตรตำบล/ เจ้าอาวาส/รองเจ้าคณะอำเภอ/ นักทายก/ ประธานกลุ่มเยาวชนในชุมชน/ผู้เชี่ยวชาญ และอาสาสมัครต่างๆ เป็นต้น
ทุนที่เป็นหน่วยงาน/องค์กร/สถาบันที่สนับสนุนด้านงบประมาณ	มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในรูปแบบของเทศบาลพัฒนาชุมชนอำเภอ เกษตรอำเภอ สถานีอนามัย ปาดันนาครีและสถานีอนามัยบ้านนาครี
ทุนทรัพยากรด้านภูมิปัญญา	มีภูมิปัญญาการแพทย์พื้นบ้าน เช่น หมอเป่า หมอเมือง หมอชา หมอนวดแผนโบราณ
ทุนที่เป็นแหล่งพื้นที่เรียนรู้ (สิ่งแวดล้อมภายในชุมชน)	มีประเพณีต่างๆในพื้นที่ประเพณีสงกรานต์ของแต่ละหมู่บ้านเป็นงานประจำปี
เช่น ทุนประเพณี/วัฒนธรรม	
ทุนเครือข่ายและความร่วมมือ	เครือข่ายอาชีพ เครือข่ายผู้สูงอายุ เครือข่าย อสม. เครือข่ายพระ เครือข่ายเยาวชน และประชาคมสุขภาพ เป็นต้น

ตารางที่ 1 ข้อมูลประเภททุนทางสังคมและบุคคลหรือศูนย์การเรียนรู้ที่เกิดจากการมีส่วนร่วม (ต่อ)

ประเภททุนทางสังคม	บุคคลหรือศูนย์การเรียนรู้ที่เกิดจากการมีส่วนร่วม
ทุนเงิน	เงินที่ได้จากแหล่งทุนในพื้นที่ (การบริจาค กองทุนต่างๆ งบประมาณของอบต./เทศบาล) เงินที่ได้จากแหล่งทุนนอกพื้นที่ (กองทุนภายนอก หน่วยงาน/องค์กรภาคีอื่นๆ) เป็นต้น
ทุนทรัพยากรธรรมชาติ	มีที่ดินทำกิน มีแหล่งน้ำธรรมชาติภายในชุมชน
ทุนแหล่งท่องเที่ยว	มีวัด โบราณสถาน เทศกาลสำคัญ งานบุญประเพณี

หมายเหตุ ข้อมูลจากการจัดเวทีเสวนา ผู้นำชุมชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง วันที่ 1 พฤษภาคม 2555

ดังแสดงในภาพที่ 3

ภาพที่ 3 การลงพื้นที่เพื่อการประเมินผลและติดตามศูนย์การเรียนรู้ที่เกิดจากการมีส่วนร่วม

นอกจากนี้ ผลงานวิจัยยังก่อให้เกิดแผนพัฒนาสามปี (2555 - 2557) เทศบาลตำบลป่าตันนาครีวี่ที่มาจากสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนที่แท้จริง โดยในปี 2554 เทศบาลตำบลป่าตันนาครีวี่มีสถานการณ์การดำเนินการทั้ง 5 ยุทธศาสตร์ ได้แก่ (1) ด้านโครงสร้างพื้นฐาน (2) ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม(3) ด้านสังคม (4) ด้านเศรษฐกิจและ(5) ด้านการเมืองการบริหาร ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดทำแผนพัฒนาสามปีตามยุทธศาสตร์ของเทศบาล

ยุทธศาสตร์	จำนวนโครงการตาม แผนพัฒนาประจำปี 2554	จำนวนโครงการที่ ดำเนินการ	ร้อยละ
1. ด้านโครงสร้างพื้นฐาน	69	11	15.94
2. ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	22	4	18.18
3. ด้านสังคม	194	30	15.46
4. ด้านเศรษฐกิจ	29	6	20.69
5. ด้านการเมืองการบริหาร	54	12	22.22
รวม	368	63	17.12

ผลการศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ในการจัดทำแผนพัฒนาสามปีตามยุทธศาสตร์ของเทศบาลตำบลปาดังนาครี อำเภอมะตะ จังหวัดลำปางพบว่า มีการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์มากที่สุดในด้านการเมืองการบริหารรองลงมาด้านเศรษฐกิจและด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามลำดับ (เทศบาลตำบลปาดังนาครี, 2555)

ยุทธศาสตร์ด้านการเมืองการบริหารมีการดำเนินโครงการด้านการบริหารจัดการเป็นส่วนใหญ่ และการก่อสร้างอาคารเรียนโรงเรียนเทศบาลปาดังนาครี โดยขยายจากศูนย์เด็กเล็กให้การสนับสนุนการศึกษาแก่เจ้าหน้าที่เทศบาลเพื่อเพิ่มศักยภาพ ตลอดจนการจัดซื้อหนังสือพิมพ์ให้แก่หมู่บ้าน ดำเนินการจัดซื้อหนังสือพิมพ์ให้แก่หมู่บ้านละ 2 ฉบับต่อวัน เพื่อการกระจายข่าวสาร (สัมภาษณ์นายปรีชา ลินจง วันที่ 20 เมษายน พ.ศ. 2554) (ดังภาพที่ 4)

ภาพที่ 4 สัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์จุดแข็ง และจุดอ่อนในการมีส่วนร่วมของเทศบาลตำบลป่าต้นนาครัว อำเภอมะนัง จังหวัด ลำปาง เพื่อนำมาใช้ในการกำหนดยุทธศาสตร์ของแผนพัฒนาสามปี ได้ผลการวิเคราะห์ดังแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 วิเคราะห์ SWOT ในการมีส่วนร่วมของเทศบาลตำบลป่าต้นนาครัว อำเภอมะนัง จังหวัดลำปาง

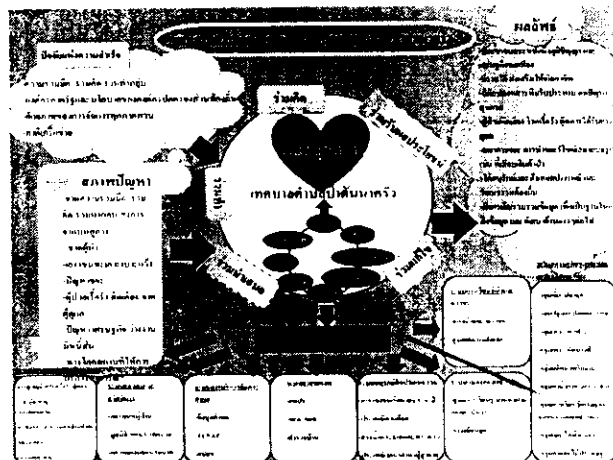
จุดแข็ง (Strengths)	จุดอ่อน (Weaknesses)
1. ผู้นำมีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีความเข้มแข็งมีทั้งอำนาจและบารมี 2. ผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ได้รับการยอมรับจากชุมชนและประสานให้เกิดความร่วมมือระหว่างกลุ่มทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง 3. ผู้นำกลุ่มมีความเข้มแข็ง และมีส่วนร่วมกับสมาชิกทั้งภายในกลุ่ม และชุมชน	1. ขาดการสื่อสารระหว่างกันอย่างต่อเนื่อง 2. กิจกรรมโครงการลวกมีการประชาสัมพันธ์ล่วงหน้าและไม่สอดคล้องกับปฏิทินชุมชน 3. การจัดโครงการส่วนใหญ่ทำในเวลาเร่งด่วนการส่งผลให้คนเข้าร่วมน้อย 4. บางครั้งสมาชิกกลุ่มไม่มีเวลามาร่วมประชุม
โอกาส (Opportunities)	อุปสรรค (Threats)
1. โอกาสที่ความเจริญจะขยายตัวได้รวดเร็วกว่าเดิมเทียบกับพื้นที่อื่น 2. หน่วยงานท้องถิ่น (เทศบาล) สนับสนุนเงินอุปกรณ์และเครื่องมือ	1. ฤดูกาล อาทิ ฤดูฝน ฤดูหนาว เป็นอุปสรรคต่อการประกอบอาชีพ และการเดินทาง

ดังนั้น จากการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค ในการมีส่วนร่วมส่งผลให้คณะผู้วิจัยและทีมวิจัยชุมชน รวมทั้งหน่วยงานภาคีเครือข่ายได้ร่วมกันหาทางออกเพื่อให้มีการคงอยู่ชุมชนตลอดไปด้วยการใช้กลไกของงานวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อการศึกษาวิเคราะห์ถึงศักยภาพชุมชนและความต้องการของชุมชน (ดังภาพที่ 5 เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้)

ภาพที่ 5 เวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

จากการที่คณะวิจัยร่วมกันลงพื้นที่วิจัยกับผู้นำชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง สรุปประเด็นด้วยเครื่องมือ Mind mapping ได้ 2 ประเด็นหลัก คือ (1) การจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ และ (2) แผนพัฒนาชุมชน 3 ปี ดังแสดงในภาพที่ 6

ภาพที่ 6 แผนภาพความคิดแหล่งเรียนรู้พื้นที่เทศบาลตำบลปาดันนาคร้ว

แนวทางการจัดทำแผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2556 - 2558) ของเทศบาลตำบลปาดันนาคร้ว ได้ทบทวนปรับปรุงจากแผนพัฒนาสามปี (พ.ศ. 2555 - 2557) โดยผ่านกระบวนการประชาคมหมู่บ้านในเขตเทศบาลตำบลปาดันนาคร้ว จำนวน 12 หมู่บ้าน แล้วนำปัญหาและความต้องการของหมู่บ้านมากำหนดเป็นยุทธศาสตร์แนวทางการพัฒนา อันมีลักษณะเป็นการกำหนดรายละเอียดแผนงานที่มีความต่อเนื่อง เป็นแผนก้าวหน้า ครอบคลุมระยะเวลาสามปี โดยมีการทบทวนเพื่อปรับปรุงเป็นประจำทุกปี อีกทั้งยังได้บรรจุความต้องการที่ราษฎรประสงค์ให้เทศบาลฯ ร่วมแก้ปัญหาจากแผนชุมชน ประจำปี พ.ศ. 2556

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาในด้านการจัดการทุนทางสังคมและการมีส่วนร่วมของชุมชนในเขต เทศบาลตำบลปาดันนาคร้วอำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง พบว่า

1. ศักยภาพชุมชนโดยเน้นการหาทุนทางสังคม และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องภายในชุมชนของเทศบาลตำบลปาดันนาคร้ว พบว่ามีทุนทางสังคมหลายประเภทภายในตำบลเช่น (1) ทุนที่เป็นบุคคลภายในชุมชน (2) ทุนที่เป็นหน่วยงานของภาครัฐที่จัดสวัสดิการและงบประมาณให้กับชุมชน (3) ทุนที่เป็นแหล่งพื้นที่เรียนรู้ในชุมชน (สิ่งแวดล้อมภายในชุมชน) (4) ทุนทรัพยากรด้านภูมิปัญญาภายในชุมชน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) ทุนที่เป็นบุคคลในชุมชน ได้แก่ ผู้มีความสามารถในการเป็นผู้นำ รวมถึงกลุ่มองค์กรภายในชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการแต่ก็เป็นกลุ่มที่มีความสำคัญและมีอิทธิพลต่อการจัดการและการพัฒนาศักยภาพของตำบล โดยทุนทางสังคมที่เป็นกลุ่มบุคคลจะเป็นกลุ่มที่ชุมชนให้ความสำคัญ และให้ความสำคัญเพื่อยกย่องด้วยเพราะเหตุของการสั่งสมประสบการณ์และเป็นผู้มีบารมีทั้งในด้านความรู้ ความสามารถ และคุณธรรม เช่น ผู้นำชุมชน นายกเทศบาลตำบล หมอพื้นบ้าน เป็นต้น ดังแนวคิดของสิดาต ครีวรรณไชย (2546) ได้ให้ความหมายของทุนทางสังคม ว่าหมายถึง ความสัมพันธ์ทางสังคมหรือโครงสร้างทางสังคมที่ให้เกิด

Kind
6

ทวน
จำบล
าศตร
ยคลุม
ยญร

เลป

ยใน
พื้นที่
วไปนี้
ยใน
ะการ
ความ
ลและ
(2546)
ให้ผล

ประโยชน์ทางเศรษฐกิจได้แก่ ความเชื่อถือไว้วางใจกันของคนในชุมชนและ ความสัมพันธ์ทางสังคมหรือ โครงสร้างทางสังคมรูปแบบใดๆที่เป็นทุนทางสังคมนั้น สามารถให้ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ อีกทั้งทุนบุคคล ส่งผลให้เกิดความไว้วางใจและยินยอมกระทำตาม

2) ทุนทางสังคมที่เป็นเป็นหน่วยงานของภาครัฐที่จัดสวัสดิการและงบประมาณให้กับชุมชน ได้แก่ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น สถานีอนามัย วัด โรงเรียน เป็นต้น

3) ทุนที่เป็นแหล่งพื้นที่เรียนรู้ในชุมชน ได้แก่ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ศูนย์เรียนรู้เกษตรพอเพียง ศูนย์เรียนรู้ธนาคารขยะ เป็นต้น

4) ทุนทรัพยากรด้านภูมิปัญญาภายในชุมชน ได้แก่ แพทย์พื้นบ้าน หมอเฒ่า หมอแผนโบราณ ตลอดจนประเพณีที่สั่งมาของท้องถิ่นที่สะท้อนวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชน ทุนที่เป็นความร่วมมือเครือข่ายความร่วมมือ และการได้รับการสนับสนุนจากแหล่งเงินทุนในพื้นที่ซึ่งทุนทางสังคมที่พบในตำบลพบว่าส่วนใหญ่จะเป็นทุนที่เป็นเครือข่ายของชุมชนทั้งภายในและภายนอกตำบล และมีความชัดเจนในการใช้ความรู้ร่วมกัน และมีความรู้ที่ซ่อนเร้นภายในเครือข่ายและมีบทบาทต่อกันและกัน ทำให้ตำบลเกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องด้วยทุนทางสังคมที่มีอยู่ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Smedlund (2008) ที่กล่าวว่ามุมมองทุนทางสังคม ในแง่ เครือข่ายบรรทัดฐานร่วมกัน ความเชื่อ และความไว้วางใจ อาศัยความสัมพันธ์ที่เป็นอิสระ บรรทัดฐานที่มาจากบทบาทที่มีต่อกัน สร้างความเชื่อในการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และเพิ่มความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ซึ่งจากแนวคิดนี้ชี้ให้เห็นว่าในมุมมองของทุนทางสังคมนั้นเอื้อประโยชน์ต่อศักยภาพของชุมชนเป็นสำคัญ

สำหรับการมีส่วนร่วมของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลป่าต้นนาคว อำเภอมะหะ จังหวัดลำปาง พบว่าเทศบาลมีการจัดทำแผนพัฒนาสามปี เทศบาลตำบลป่าต้นนาคว ซึ่งเกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของคน และกลุ่มองค์กรในชุมชน ตั้งแต่ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชนแกนนำกลุ่มองค์กรต่างๆ เจ้าหน้าที่ภาครัฐ เช่น สถานีอนามัย และ โรงเรียน โดยมุ่งเน้นสิ่งสำคัญ 3 ด้าน คือ (1) ด้านการจัดการขยะในชุมชน (2) การจัดการโรคเรื้อรังในชุมชน และ (3) การสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมอันดีของชุมชนด้วยการมีส่วนร่วมในการคิดริเริ่มมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ วางแผน ดำเนินการ จนถึงประเมินผลและสรุปผลการดำเนินงานของตนเองออกมาเป็นแผนภาพความคิดสอดคล้องกับการศึกษาของเกษียร ประเสริฐสุข (2551) ที่สรุปว่าการพัฒนาศักยภาพและความต้องการการมีส่วนร่วมของชุมชนด้วยการจัดทำแผนพัฒนาสามปี โดยใช้กระบวนการ AIC มีการจัดลำดับความสำคัญ โดยผู้ที่รับผิดชอบโครงการมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการวางแผน มีเจตคติที่ดีต่อการวางแผนพัฒนาเทศบาล ส่วนด้านทักษะพบว่าเกิดทักษะ ในการปฏิบัติร่วมคิดร่วมตัดสินใจและร่วมจัดทำแผนพัฒนา

2.แนวทางในการพัฒนาทุนทางสังคมด้วยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องภายในชุมชนพบว่า มี 3 แนวทางหลัก คือ (1) เกิดแนวทางในการจัดการขยะของชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม (2) การเกิดกลุ่มปฏิบัติการในการดูแลผู้ป่วยโรคเรื้อรัง และ (3) การแก้ไขปัญหายาเสพติดและทะเลาะกัน ด้วยการสร้างกฎเกณฑ์ด้วยการปรับผู้ปกครองที่บุตรหลานทำความผิดคนละ 500 บาท เป็นต้น ซึ่งเป็นตามแนวคิดของโกลเซนและอัฟฮอฟ (1981) ได้สรุปว่าการมีส่วนร่วมมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชนบทที่มุ่งเน้นคนเป็นกลไกในการขับเคลื่อนองค์กร ชุมชน และสังคมสอดคล้องกับแนวคิดของโกลเลย์ (19847) ที่สรุปว่าการจัดการหรือการดำเนินงานระดับล่างขึ้นสู่ระดับบนนี้เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยมีสมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่

(1) การร่วมคิดและตัดสินใจ (2) การร่วมเสียสละในการพัฒนาและลงมือปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม (3) ร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน และ (4) ร่วมในการประเมินผลโครงการ ซึ่งแนวทางนี้เป็นการสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนของชุมชน

จากผลการวิจัยที่สอดคล้องกับแนวคิด และมีงานวิจัยของเกษียร ประเสริฐสุข (2551) ที่พบว่าต้องมีการพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการชุมชนในการมีส่วนร่วมจัดทำแผนพัฒนาเทศบาลและพัฒนา นาทอง (2553) ที่สรุปว่าแนวทางพัฒนาศักยภาพตำบล โดยชุมชน เพื่อชุมชน การดำเนินงานจำเป็นต้องกระตุ้นกลไกในพื้นที่และการดำเนินการอย่างค่อเนื่องโดยทีมในพื้นที่เป็นสำคัญ ดังทฤษฎีนอกจากนี้แนวทางการพัฒนาทุนทางสังคมต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยการสร้างความรู้สึกของความเป็นเจ้าของให้รู้สึกว่าการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการพัฒนาทุนทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาในเรื่องของการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่มสวัสดิภาพชาวโคกโพธิ์ ที่พบว่าปัจจัยที่ก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่มนั้นจะต้องมีปัจจัยต่างๆ เช่น ปัจจัยที่เป็นความต้องการที่มีความสนใจร่วมกัน โดยมีพื้นฐานของการเป็นสมาชิกในชุมชนที่มีการช่วยเหลือเกื้อกูล ความสามัคคีกลมเกลียว ความผูกพันใกล้ชิด ความสัมพันธ์ของชุมชนในลักษณะการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันจนกลายเป็นประเพณี และวิถีชีวิตที่มีการร่วมกัน ซึ่งเป็นทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชน และลักษณะการมีส่วนร่วมของสมาชิกทำให้เกิดลักษณะการมีส่วนร่วมของสมาชิก มี 4 ลักษณะ คือ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ จากการจัดทำแผนชุมชนของตนเอง หรือการประชุมสามัญประจำปี 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การส่งเสริมการทำกิจกรรมของสมาชิก ซึ่งเป็นกิจกรรมทางสังคมซึ่งผูกพันกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน เช่น การร่วมงานศพตามประเพณี สมาชิกเกิดความสัมพันธ์ในระดับบุคคล เช่น การร่วมแรงร่วมใจในการช่วยเหลืองานศพของสมาชิก และความสัมพันธ์ในระดับกลุ่ม เช่น การร่วมกันบริหารจัดการ และการช่วยเหลือสมาชิกจนนำไปสู่การจัดสวัสดิการชุมชน 3) การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ซึ่งเป็นผลประโยชน์ที่สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการระดมความคิดและการปฏิบัติร่วมกัน 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล และเปิดโอกาสให้สมาชิกได้ร่วมพิจารณาในแต่ละประเด็น และรับฟังคำวิจารณ์อย่างเต็มที่ เพื่อให้เกิดความโปร่งใสในการบริหารจัดการ และสร้างเชื่อมั่นแก่สมาชิก (เพ็ญพักตร์ ทองแท้, กนกรัตน์ ชูศรี, 2549) จากผลการศึกษาดังกล่าวพบว่าลักษณะการมีส่วนร่วมทั้ง 4 ลักษณะ สมาชิกได้มีส่วนร่วมทุกกระบวนการ นำไปสู่การเรียนรู้ “ผล” ที่ตนเองมีส่วนร่วม และลักษณะดังกล่าวส่งเสริมให้สมาชิกเกิดศักยภาพในการพัฒนาตนเองที่นำไปใช้ในด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนาจิตสำนึกการดำรงชีพ การอยู่ร่วมกับผู้อื่นและการแสดงออกทางประชาธิปไตย ซึ่งการจะพัฒนาทุนทางสังคมให้เกิดความยั่งยืน พบว่าควรพัฒนาทุนทางสังคมให้เกิดเป็นวิถีชีวิตในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาเรื่องการพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน พบว่า ทุนทางสังคมนั้นประชาชนในหมู่บ้านมีความผูกพันกันระบบเครือญาติจึงมีความช่วยเหลือกันในทุก ๆ เรื่อง ทุนทางสังคมเป็นเรื่องของวัฒนธรรม องค์ความรู้วิถีพาณักรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความเข้มแข็งขององค์ความรู้ (ณรัชชอรรถีทอง, 2555) โดยควรจัดให้มีเวทีแลกเปลี่ยนความคิด และการปฏิบัติเพื่อพัฒนาทุนทางสังคม เพื่อก่อให้เกิดการผสมผสานทั้งในด้านความคิด และการกระทำเพื่อเป็นพลังในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของทุนทางสังคมยิ่งขึ้น

สรุปการวิจัย

การวิจัยนี้สะท้อนให้เห็นว่าแต่ละชุมชนมีต้นทุนและศักยภาพของตนเอง ด้วยการเรียนรู้และวิเคราะห์ตนเองขององค์กรในชุมชน ทั้งส่วนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรผู้นำ อ.เท. กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน ภาคประชาชน และหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ จะทำให้ชุมชนมีความเข้าใจศักยภาพของตนเอง รู้จุดอ่อนที่ต้องร่วมกันพัฒนาและแก้ไข และรู้จักแข็งที่จะร่วมกันสนับสนุนส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็งยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

เกษียร ประเสริฐสุข. (2551). การพัฒนาศักยภาพของคณะกรรมการชุมชนในการมีส่วนร่วมจัดทำแผนพัฒนา

เทศบาลของเทศบาลท่าข้าม. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์ เพื่อการพัฒนาบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี.

ขนิษฐา นันทบุตร และคณะ. (2553). คู่มือการจัดเก็บข้อมูลพื้นฐาน 7 ด้านที่แสดงถึงศักยภาพของตำบล.

กรุงเทพฯ : สำนักงานสนับสนุนการสร้างสุขภาวะในพื้นที่ และชุมชน(สำนัก 3)สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) พ.ศ. 2553.

ณรัชชอร์ศรีทอง. (2555). การพัฒนาทุนทางสังคมเพื่อการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน : ศึกษากรณีบ้านหนองบัว หมู่ที่ 4 ตำบลหนองบัว อำเภอเมืองกาญจนบุรี จังหวัดกาญจนบุรี. Retrieved August 17, 2012, from <http://acit.kru.ac.th/bbs/read.php?tid=438>

ณัฐฐรณ์ ปัญจพันธ์. (2553). ข้อมูลตำบลสุภาพะ : เทศบาลตำบลป่าตัน นาคควี่ อำเภอ แม่ทะ จังหวัด ลำปาง. เอกสารอัดสำเนา.

ปาริชาติลยเสถียรและคณะ. (2543). กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

พระมหาอภิเดช เนตรวิลา. (2549). ลักษณะทุนทางสังคมและการปรับใช้เพื่อพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง ศึกษากรณีบ้านหนองโสน อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขา พัฒนาสังคมบัณฑิตวิทยาลัย สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

พนัส พงศ์สุนันท์ รัชานนท์ สุภพศุทธิเชฐ และมันทนา บัววัฒนา. (2547). กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาเมืองน้ำอ้อย เทศบาลตำบลปราณบุรี จ.ประจวบคีรีขันธ์. สืบค้นได้เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2555 จาก <http://advisor.anamai.moph.go.th/272/27205.pdf>

พัฒนา นาคทอง. (2553). การสร้างความเข้าใจและพัฒนาความร่วมมือ ในโครงการพัฒนาระบบสุขภาพชุมชนโดยชุมชน เพื่อชุมชน : การวิเคราะห์ศักยภาพตำบลแจ้ซ้อน อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง. เอกสารอัดสำเนา

เพ็ญพักตร์ ทองแท้, กนกวัฒน์ ชูศรี. (2549). กลุ่มพิทักษ์สวัสดิภาพชาวโคกโพธิ์ : พลังชาวบ้านเพื่อสวัสดิการชุมชน. วิทยานิพนธ์ ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

- รัตนพงษ์ จันทะวงษ์.(2546). **ทุนทางสังคมที่สัมพันธ์ต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน: กรณีศึกษาคัดเบลดพระ
ประโทนอำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทเกียรตินิยม สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการ
พัฒนา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม.**
- อุดม บัวเกษ. (2548). **ทุนทางสังคมในอำเภอวังหิน จังหวัดศรีสะเกษ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศา
พัฒนาศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์.**
- Barney, J. B. (2002). **Gaining and sustaining competitive advantage** (2nd ed.). Upper Saddle River, NJ:
Prentice-Hall.
- Cohen , J.M. and Uphoff ,N.T.(1981). **Rural Development Participation :Concept and Measures for
Project Design Implementation and Evaluation.**Rural Development Committee Center for
International Studies,Cornell University.
- Oakley ,P.(1984). **Approaches ToParticipation In Rural Development.** Geneva :International Office.
- Smedlund, A. (2008). The knowledge system of a firm : social capital for explicit, tacit and potential
knowledge. **Journal of Knowledge Management.** 12 (1) : 63 – 77.
- Tsai, W. and Ghoshal, S. (1998). Social capital and value creation : The role of interfere networks.
The Academy of Management Journal. 41 (4) : 464 – 476.
- Wernerfelt, B. (1984). A Resource-Based View of the Firm. **Strategic Management Journal.**5 (2):171-180.